

Tartu Universitet
Humanistiska och konstnärliga fakulteten
Institutionen för främmande språk och kulturer
Avdelningen för skandinavistik
Svenska språket och litteraturen

ONDSKAN. HUR BOK BLIR FILM

Baccalaureusuppsats

Marite Sild
Handledare: prof. Daniel Sävborg

Tartu
2018

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING.....	3
1.1 Jan Guillous tidigare liv	4
1.2 Ondskan	5
2. TEORI	7
2.1 Om <i>Palimpsests</i>	7
2.2 Reduktion	8
2.3 Augmentation	8
2.4 Förändringar	9
2.5 Paratext	9
3. ANALYS	11
3.1 Omslagen	11
3.2 Bortskärning	13
3.2.1 Excision	13
3.2.2 Concision	17
3.2.3 Expurgation	19
3.3 Tilläggning	19
3.3.1 Extension	20
3.3.2 Expansion	21
3.4 Förändringar	21
3.4.1 Intermodal förändring	21
3.4.2 Förändringar vad gäller händelser och handling	21
3.4.3 Transmotivation	22
4. RESULTAT OCH SLUTSATS	26
SAMMANFATTNING	30
RESÜMEE	31
LITTERATURFÖRTECKNING	33

1.INLEDNING

Den här uppsatsen handlar om boken och filmen *Ondskan* och uppsatsens titel är "*Ondskan. Hur bok blir film*". Både filmen och boken har blivit stora succéer. *Ondskan* är skriven av Jan Guillou och publicerades år 1981. Den fick pris för bästa översatta roman år 1990 i Frankrike. Mikael Håfström gjorde en filmadaption av boken år 2003. Filmen har även blivit nominerad till en Oscar för Bästa utländska film år 2004. (Boktipset 2016)

Jag valde detta tema, eftersom jag är intresserad av litteratur och jag ville förena mitt intresse med uppsatsen. Det blev just *Ondskan* för att den var den första svenska boken som jag läste och den tilltalade mig mycket. När jag hade läst igenom boken och tittat på filmen, märkte jag ganska många olikheter mellan dem. Jag blev nyfiken på vilka ändringar som man har gjort i filmen jämfört med boken. Det finns också tidigare forskning kring *Ondskan*. Till exempel en magisteruppsats från 2007 av Kiri Matsubara "Klädesborste eller skohorn? En språklig och innehållslig jämförelse av Jan Guillous *Ondskan* i vanlig och lättläst version". Men jag har inte hittat något arbete som har tagit upp vad jag vill ta reda på.

Syftet med denna uppsats är att ta reda på vilka ändringar har man gjort i filmen jämfört med boken, vilka skillnader och likheter som finns mellan boken och filmen och det viktigaste: hur dessa förändringar påverkar hur man uppfattar filmen i relation till hur man uppfattar boken. Självklart har man skurit några detaljer bort när bok blev film, så det är inget förvånande, men det skulle också vara intressant att se om något har lagts till eller förändrats i grunden. När man analyserar de förändringar som har genomförts är det möjligt att få veta vilka effekter förändringarna har.

För att allt ska vara klart: i denna uppsats fokuserar jag på texter - romanens text ska jämföras med filmen. Jag lägger tonvikt på filmens text (bilden är bara ett hjälpmedel för att förstå vad som händer i filmen) genom att jag lyssnar vad personer talar och jämför deras samtal med romanens text.

I framtiden kan denna uppsats vara nyttig i filmindustrin - att hjälpa till att lägga märke till vilka konsekvenser sådana stora förändringar kan medföra och hur de påverkar tittarens uppfattning till filmen.

En mindre del av uppsatsen diskuterar också skillnader mellan omslagen - hur man har introducerat bokens och filmens innehåll på omslaget. Vilka skillnader finns det? Den delen ger en bild av vilken och hur mycket information omslagets läsare får om boken och om filmen. Genom olika information som man får från omslagen, uppfattar man också vad som ska hända i boken eller i filmen annorlunda.

Uppsatsen börjar med en inledning som också innehåller en kort översikt om bokens författare Jan Guillous liv, hans verk och om romanen och filmen *Ondskan*. Jag har använt e-boken "På jakt efter historien" av Jan Guillou (2003), boken "Jan Guillou utifrån" av Paul Frigyes (2014), artiklar och olika internetsidor. I teoridelen ges en översikt om borttagande, tillägg och förändringar, där jag bygger på Gérard Genettes bok "Palimpsests" (1977).

Den tredje delen börjar med beskrivning hur analysdelen ska göras, sedan följer analysen och i den fjärde delen presenteras resultat. Sista delen av uppsatsen innehåller en sammanfattning.

Romanen, *Ondskan* av Jan Guillou, som jag använder i min uppsats har kommit ut år 2015 och innehåller 283 sidor. Filmen som jag använder har filmatiserats år 2003 och regissören är Mikael Håfström. Speltiden är 113 minuter.

1.1 Jan Guillous tidigare liv

Jan Guillou är född 1944 i Stockholm. När Guillou blev klar med gymnasiet läste han juridik. Därefter har Guillou arbetat som journalist, programledare och författare. Guillous författarskap började år 1971, då hans första bok, romanen *Om kriget kommer*, kom ut. (Piratförlaget) Guillou har skrivit totalt cirka fyrtio böcker vad som är grunden till att han är en av Sveriges mest säljande författare. (Frigyes 2014: 25)

När Guillou var elva år gammal, började han sin skolgång i Vasa Real. Han stod ut i klassen på grund av att han protesterade mot lärarna, vägrade att gå ut på rasten eller han kunde även sätta eld på en soptunna. Men klasskamraterna minns också att Guillou var intelligent och hade ganska bra betyg i skolan. Men allt förändrades när han var 14 år gammal och relegerades på grund av stölder av grammofonskivor. Sedan han relegerats från Vasa Real gick han vidare till en

annan skola, Solbacka Läroverket, där han började år 1959 och tillbringade två år. (Frigyes 2014: 119-121) Solbacka var en internatskola, där gällde kamratuppföstran och hade alldeles andra regler än de vanliga skolorna. (Guillou 2003: 14-15) Man studerade och bodde där under strikta rutiner. Eleverna vaknade klockan halv sju och klockan halv nio på kvällen måste alla vara klädda i pyjamas. Mellan klockan halv sju och halv nio läste de och bredvid studierna kunde man träna. Eleverna kunde ha kontakt med sina familjer genom att de skrev brev till dem. (Frigyes 2014: 123)

Efter Solbacka gick Guillou vidare till gymnasiet i Stockholm. Sedan läste han juridik i två år efter studentexamen på Viggbyholmsskolan. (Guillou 2003: 25) År 1973 sattes Guillou i fängelse för spioneri där han tillbringade ett år och där han började skriva den självbiografiska romanen *Ondskan*. (Guillou 2003: 59-60).

1.2 Ondskan

Boken kom ut 1981, men det finns också många senare upplagor. Egentligen borde *Ondskan* vara den första delen av en trilogi, den andra delen är *Vargen* och den tredje delen kom inte ut. Romanen *Ondskan* såldes ut snabbt, men fick ett mycket negativt mottagande, förlaget kände sig negativt påverkat och bestämde sig att inte ge ut fler upplagor. Men efter att Guillous *Hamiltonböcker* gjorde stort succé, påverkade det också *Ondskan* positivt. Därefter såldes romanen till över 600 000 människor i Sverige. (Guillou 2003: 62-63) Totalt har *Ondskan* sålts till 131 länder (Frigyes 2014: 25) I Frankrike fick *Ondskan* pris för bästa översatta roman till franska. (Guillou 2003: 63-64)

Filmen har filmatiserats år 2003 och blev nominerad till en Oscar. Filmmanuskriptet är skrivet av Hans Gunnarsson och Mikael Håfström, den sistnämnde är också regissör. Huvudpersonen Erik Ponti spels av Andreas Wilson. (Imbd 1990) Enligt år 2003 har över 850 000 människor sett *Ondskan* på bio. (Svärdkrona 2003) Filmen har också fått årets utmärkelse bästa film och ungefär två miljoner svenskar har läst boken. (Wilhelmson 2003)

Det finns även en teaterpjäs som baserar på *Ondskan* som har gjorts av Benny Haag. Pjäsen har spelats 507 gånger. (Frigyes 2014: 25)

Här kan man se att *Ondskan* och Guillou själv har både fått mycket kritik och många negativa reaktioner men trots detta har både boken och filmen blivit

mycket populära och gjort stor succé.

Enligt Jan Guillou är *Ondskan* en självbiografisk roman och innehåller sanna upplevelser, där han beskriver sin barndom och tiden på Solbacka internatskolan. Han påstår att han upplevde mänsklig ondska och våld på internatskolan. (Guillou 2003: 62) Men ibland har han också kallat boken en skönlitterär skapelse. Beskrivningen av relationerna på Solbacka är sanna, men han har ändrat några detaljer, till exempel finns det i romanen och filmen en simbassäng i internatskolan, men egentligen saknades det i Solbacka. (Frigyes 2014: 121-122)

2. TEORI

I det här kapitlet presenteras Gérard Genettes bok *Palimpsests*. Jag tar fram olika begrepp från *Palimpsests* som jag ska använda i analysdelen. De ger en bild av hur bortskärning, tilläggning och förändringar i en text kan se ut. I slutet av kapitlet ska också begreppet *paratext* förklaras som är viktigt att känna till i samband med omslagen.

2.1 Om *Palimpsests*

Till att börja med är det viktigt att förklara vad själva ordet palimpsest betyder. Enligt Genette är palimpsest ett handskrivet dokument, vanligtvis på pergament, som har skrivits över många gånger, oftast så att tidigare texter kan ses. Innan man skriver över de tidigare texterna, skrapar och tvättar man bort dem, för att återanvända pergamentet. (The Free Dictionary 2003)

Man kan säga att palimpsests är *texter som står bakom nya texter*. Det begreppet har ett mycket tydligt sammanhang med temat för min uppsats - boken står också bakom filmen.

Boken *Palimpsests* publicerades år 1982 i Frankrike och är skriven av Gérard Genette. För min uppsats använder jag den engelska översättningen av Channa Newman och Claude Doubinsky från 1977. Genette är en av de mest inflytelserika litteraturteoretikerna i det moderna Frankrike. I *Palimpsests* undersöker han texters förhållanden till grundtexter. Hans arbete handlar om hypertextualitet. Alla texter är litterära *hypertexter*, det vill säga, att alla texter härstammar från andra texter. *Hypertexter* är andra gradens texter, transformationer av *hypotexter* (ursprungstexter). Också litteraturen är alltid i andra graden och varje skrivning är omskrivning. I *Palimpsests* undersöker Genette den massiva och explicita hypertextualiteten. Han undersöker de fundamentala typerna av textenlig imitation och transformation och fokuserar på relationer mellan texter och hur dem läsas om och skrevs om. Han visar hur något nytt har skapats genom att man har använt det gamla. (Genette 1997)

I fortsättningen ska jag förklara några begrepp som kan vara nyttiga för min uppsats. De hör ihop med borttagning, tillägg och förändring.

Man kan förändra texten på två antitetiska sätt: genom *reduktion* och genom *augmentation*. Texter reduceras och expanderas varje dag och det innebär att man

skapar nya texter varje dag. Det går inte att reducera eller expandera en text utan att förändringarna som har gjorts påverkar texten på inre nivå. Det vill säga att *reduktioner* och *augmentationer* inte bara påverkar textens längd, utan också struktur och innehåll.

2.2 Reduktion

Det finns tre större typer av *reduktioner*: *excision*, *concision* och *summary*. Den enklaste, men också mest brutala typen av *reduktion*, kallas för *excision*. Den typen förändrar textens struktur och betydelse mest genomgripligt för att genom *excision* tar man bort en hel del från texten. (Genette 1997: 228-229)

Och den andra typen av *reduktion* kallas för *concision*. Den betyder att man har gjort texten kortare genom att texten har skrivits om så att den blivit mer lakonisk, men de viktigaste tematiska delarna stannar kvar. Sålunda skapar man en ny text där inte brukar finnas ett ord från originaltexten. (Genette 1997: 235)

Det finns också många andra mindre typer av *reduktioner*, men de är inte viktiga för den här uppsatsen. Jag vill bara nämna en typ av *reduktion* som kan vara intressant att känna till, den kallas för *expurgation*. Det innebär att man tar bort delar som kan vara opassande, och den har en moralisk eller uppbygglig funktion. Man tar bort alla delar som kan vara chockerande, upprörande eller som kan skapa problem för ungdomar. Där ingår förstas sexuellt material, men också sådana delar som man vill att ungdomar ska hålla sig borta från. Man tar alltså bort alla delar som man tror att ungdomar ska vänta lite för att få läsa eller veta om. (Genette: 234-235).

2.3 Augmentation

Liksom med *reduktion*, så är det samma sak med *augmentation* - man kan inte bara göra en text kortare eller bara expandera den. Man kan inte reducera en text utan att ta bort något och man kan inte expandera en text utan att lägga till något. Båda operationerna innehåller viktiga förvrängningar. (254) Två primära *augmentationer* som presenteras här är *extension* och *expansion*. Den klassiska termen för de båda typerna av *augmentation* är *amplification*. (Genette 1997: 262) Den första typen, *extension*, är motsats till *excision* och innebär massiva tillägg. (Genette 1997: 254)

Den andra typen av *augmentation* kallas för *expansion*. Den innebär inte massiva tillägg, utan stilistisk utvidgning. Enklare uttryckt betyder detta att man gör varje mening två eller tre gånger större i hypotext. (Genette 1997: 260)

2.4 Förändringar

Det sista, som ska handlas i det här kapitlet, är förändringar. Det finns tre sorters förändringar: formella förändringar, innehållsliga förändringar och förändringar av motiveringar. Med förändringarna gäller samma sak som tidigare - man kan inte förändra en text utan att *hypotextens* betydelse förändras. Det finns två sätt hur man kan presentera fiktionen: narrativ och dramatik. Den modala transformationen kan vara antingen *intermodal* (byte från en form till en annan) eller *intramodal* (medför förändringar inom formen). Det finns två typer av antitetiska *intermodala* förändringar: byte från narrativ till dramatik - dramatisering och byte från dramatik till narrativ - narrativisering. (Genette 1997: 277 - 278)

Förändringar av motiveringar kallas *transmotivation* och är huvudproceduren i semantiska förändringar. *Transmotivationen* betyder att textens motivering ändras. Den kan omfatta tre aspekter och den tredje är en kombination av de två första. Den första är positiv och innehåller introduktion av motiveringar i relation till *hypotexten*. Den andra aspekten är negativ och den betyder att den ursprungliga motiveringen utelämnas eller undertrycks. Och den tredje fungerar genom utbyte, nämligen genom en dubbel process av *demotivation*, som innebär att den ursprungliga motiveringen tas bort, och *remotivation*, som innebär att man lägger till motiveringen: *demotivation* + *remotivation* = *transmotivation*. (Genette 1997: 324-325)

Kortfattat kan man säga att det finns många olika sätt att reducera, expandera och förändra texten och det är omöjligt att dessa operationer inte påverkar texten på något sätt. Genom dessa operationer skapar man nya texter och bakom de nya texterna står de gamla.

2.5 Paratext

Till sist ska begreppet *paratext* förklaras. I sin bok *Palimpsests* har Gérard Genette definierat begreppet *paratext* så, att *paratext* omfattar alla sorters texter

som finns mellan bokomslag, men som inte är grundtexter. *Paratexten* kan också vara text som har förbindelse med grundtexten på något sätt, men används oberoende av grundtexten. En *paratext* kan till exempel vara en titel, en epigraf, förord, illustrationer eller bokomslag. (Genette 1997: 3)

Begreppet *paratext* är här en viktig aspekt eftersom *paratext* också omfattar bokomslag. Min uppsats handlar båda grundtexten från boken *Ondskan* och *paratexter* från omslag och de kan vara viktiga för att de påverkar läsarens förståelse av grundtexten. Därför tyckte jag att begreppet *paratext* är viktigt här och behöver förklaras.

3. ANALYS

I det här kapitlet ska både boken och filmen analyseras. Jag valde att börja med en analys av omslagen, för att då får bokens läsare och filmens åskådare också veta lite om *Ondskans* innehåll. Analysen gäller, vilka skillnader och likheter finns det mellan omslagen och vilka effekter de skillnaderna har på hur man uppfattar bokens eller filmens innehåll.

Sedan följer olika delar om vad som har skurits bort, lagts till och förändrats. I denna uppsats ska inte alla förändringar som har gjorts i filmen behandlats, det vill säga att jag inte ska syssla med varje liten detalj, utan analysera de stora och betydelsefulla förändringarna. I slutet av varje förändring resonerar jag också kring hur dessa förändringar påverkar hur vi uppfattar filmen till relation hur vi uppfattar boken.

3.1 Omslagen

Romanen *Ondskan* kom som sagt ut år 1981. Jag har hittat en utgåva som har publicerats år 1989 och jag ska jämföra den med filmomslaget från 2003. Troligen har utgåvan 1989 samma text på baksidan som utgåvan från 1981 och det är en anledning till att just jämföra den texten med filmen och inte de senare utgåvorna.

På bokomslag står följande introduktion: "I Jan Guillous "Ondskan" beskrivs våldet i den svenska vardagen. Vi får följa huvudpersonen Eriks fostran i ondska från hemmet med den sadistiske fadern till skolgården med dess gängbildningar.

Erik blir relegerad på grund av sitt brutala uppträdande och hamnar på internatskola. Det är en värld fylld av pennalism, och Erik drivs in i sökandet efter motståndets villkor. Men hans försök att hävda sig mot de äldre kamraternas förtryck leder in i en spiral av våld och motvåld som han i längden inte kan bemästra. Det leder till öppet krig. Till slut är Erik beredd att ta den avgörande hämnden ...". (Guillou 1981)

Filmomslag som jag använder och filmen som jag själv har tittat kom år 2003. På filmomslaget kan man läsa en lite annorlunda introduktion som ser ut så här. "16-årige Erik lever i onskans och våldets grepp både i hemmet och på skolgården. När han relegeras från skolan på grund av sitt våldsamma beteende, får han komma till internatskolan Stjärnsberg. Det är Eriks sista chans att studera vidare och bryta med sitt tidigare liv. Men på Stjärnsberg hamnar han ur askan i

elden. Där är ondskan satt i system, förklädd till vad som kallas "Kamratuppfostran". Ett systematiskt och av skolan sanktionerat förtryck av de yngre eleverna som utövas av de äldre eleverna. För Erik handlar det om att överleva utan att knäckas. Genom den starka vänskapen med rumskamraten Pierre får han en ny bild av världen runt omkring sig."

I allmänhet kan man säga att texterna på omslagen har samma innehåll. På båda omslagen kan man se de viktigaste elementen: att Erik har relegerats och går vidare till internatskolan; att Erik har vuxit upp med ondskan och att han måste överleva det också i den nya internatskolan. I texterna har det också nämnts att Erik vill gå vidare, inte slåss mer utan lämna sitt tidigare liv. Ett viktigt begrepp som står på filmomslaget, "Kamratuppfostran", är förklarat. Det nämns också på bokomslaget men med annorlunda ord: pennalism och de äldre kamraternas förtryck. Det är ju centralt i skolan och anledningen till problemen som kommer upp där.

Men det finns också olikheter. Vad som finns på filmomslaget, men inte på bokomslaget är följande: där kan man läsa att Erik är 16 år gammal och att hans nya internatskola heter Stjärnsberg. Det har också nämnts att internatskolan är Eriks sista chans att studera vidare. De största skillnaderna mellan omslagen är att från filmomslaget får man veta något om Eriks bästa vän Pierre som spelar en viktig roll i *Ondskan*. Och vad som inte finns på filmomslag men som man kan läsa om på bokomslag, är Eriks styvfar. Genom orden "sadistiske fadern" kan man inbilla oss vad som hände där hemma hos Erik. Och på baksidan av boken kan man läsa att i skolan var Erik medlem av ett gäng, något som är viktigt att veta. Vanligtvis slåss man inte utan gängets uppmuntran. Vad som också fattas på filmomslaget är att Erik till slut tar den avgörande hämnden. Det gör introduktionen av innehållet mer spännande, man vill veta hur Erik hämnas. Det visar också att Erik inte låter någon trakassera honom och de andra eleverna, för att de ska inte gå undan, planerar han att hämnas.

Man får som sagt veta att Erik i slutet av boken ska hämnas och den informationen saknas på filmomslaget. Den har en tydlig anledning, eftersom i filmen hämnas Erik inte på samma sätt som i boken. I boken kommer hämnden plötsligt och lägger till spänningen, men i filmen har man tagit bort den delen och till slut hämnas Erik på så sätt som tittare redan kan ana. Förändringarna kommer

att behandlas mer i kommande kapitel.

Skillnaderna mellan omslagen ger oss lite olika bild av Erik. Från bokomslaget får man en lite tuffare bild av Erik eftersom där har skrivits att i skolan hörde han till i ett gäng. Man vet att ordet *gäng* har negativt betydelse och pojkar som hör till ett gäng är vanligtvis inte så snälla. Och i slutet av texten på bokomslaget får man veta att Erik ska hämnas på någon. Den informationen saknas på filmomslaget och effekten är att man får en lite mildare bild av Erik. Det syns också att Erik får stort stöd av sin rumskamrat Pierre och inte behöver uppleva detta ensam. Olikheter om Erik kommer också ut mellan filmen och boken, på vilket sätt får ni veta om från kommande kapitel.

Kortfattat kan jag säga att introduktionen av filmen är lite mer detaljerad när det gäller namn - Stjärnsberg, Pierre. Men jag personligen tycker att bokomslags text ger oss något mer information om vad som ska hända i boken och man får också mer information om Eriks tidigare liv innan han relegerades. Det är mer tydligt och attraherar mer än texten på filmens baksida. Orden och fraser som växer intresse och spänning är *våldet i den svenska vardagen*, *sadistiske fadern*, *de äldre kamraternas förtryck*, *leder till öppet krig* och *hämnden*. Dessutom påverkar olikheter mellan omslagen också bild av huvudpersonen. Boken trycktes år 1989 och filmen kom ut 2003, så bokomslagets text har skrivits tidigare än filmens och kan inte vara påverkad av filmen eller på något annat sätt.

3.2 Bortskärning

Det här kapitlet handlar om delar från boken som har skurits bort i filmen. Jag ska ta upp tre typer av reduktion som jag förklarade i teoridelen. De är *excision*, *concision* och *expurgation*.

3.2.1 Excision

Excision innebär som nämnts att man tar bort en hel del från texten. Jag tar fram olika delar som man har skurit bort från boken.

Både filmen och boken börjar på samma sätt - Erik äter middag hemma och sedan piskar hans far honom, liksom varje gång efter middagen. Men efter det kommer förändringar mellan boken och filmen och jag skulle placera dem under *excision*. Varför just *excision*? Därför att man har skurit bort en hel del från

boktexten och det finns inget spår av den i filmen.

- 1) I början av boken kan man läsa om hemlivet, skollivet, om sport- och musiklektion. Hur Erik kallades till rektorn efter musiklektionen eftersom Erik hade förolämpat läraren, Erik slipper under med en förmaning. Det beskrivs också relationen mellan Erik och andra elever. Erik slåss mycket i skolan och andra är rädda för honom. Det beskrivs också grundligt hur Erik med sitt gäng stal skivor från affären och hur polisen upptäcker dem. I boken finns det många beskrivningar som visar en dålig bild av Erik - han slår, mobbar lärare och elever och till och med stjälar. Det kommer också ut varför Erik beter sig på så sätt: det har att göra med hans liv hemma och hans strikta styvfar som ständigt misshandlar Erik. Men vid sidan av alla dåliga händelser finns det också en del där Erik räddar sin gängkamrat från slagsmål och själv tar emot allt detta. (Guillou 2015: 5-51)

I boken tar dessa händelser ganska många sidor, cirka 50 stycken och i filmen skulle det också ta mycket tid att visa allt detta. Så det är självklart att man har skurit bort sådana delar för att spara tid. Enligt min mening är de ganska viktiga delar, de skapar en bild av Eriks tidigare liv i Läroverket. När man läser boken, förstår man att Erik hade många problem i skolan med andra elever och till och med lärare. Man får veta vilken elev han var i skolan och med vilka vänner han umgicks. Man får också en bra bild av hans liv hemma genom olika beskrivningar som finns i boken. Men i filmen saknas det en bild av Eriks tidigare liv. Man får bara en bild av att han har en strikt styvfar som piskar honom efter middagarna och en bild av en våldsam elev som klår upp elever i skolan. Men egentligen finns det en bättre sida också inne i Erik som man får höra talas om i boken.

- 2) En person som inte är med i filmen är Eriks lillebror. I början av boken finns det några sidor om deras förhållande. De bråkar mycket och det är alltid Erik som får straffet genom att hans styvfar slår honom, det är aldrig lillebror som får stryk. (Guillou 2015: 20-25)

Det är inte så stor del att ta med i filmen. Han har bara en liten roll i början av boken och man får inte höra något om honom vidare. Den delen förändrar inte vår uppfattning av Erik. Men det visar att styvfadern föredrar Eriks lillebror och det spelar inte någon roll om det är lillebror som har gjort något fel, det är alltid Erik

som måste ta emot straffet.

- 3) Man har också skurit bort några delar där idrottslärare Tosse Berg och Erik är tillsammans. I boken kan man läsa att Tosse en kväll före tävlingarna bjuder hem Erik till sig, de pratar om sport och äter middag och före klosternatten lånar Tosse ut nycklarna till slöjdsalen till Erik. Det är förbjudet men Tosse litar på Erik och ger honom nycklarna för att Erik kan förbereda sig till klosternatten. I filmen saknas de delarna och man har bara kvar de delar som äger rum i skolan. (Guillou 2015: 120-122, 164)

I boken kommer det klart ut hur mycket Tosse bryr sig om Erik och att de har ett bra förhållande. De är mer som vänner, inte som elev och lärare – det är inte varje lärare som bjuder hem elever på middag. Den andra delen, där Tosse ger nycklarna till Erik, visar att han litar på Erik. I filmen kommer det inte ut hur nära de egentligen står varandra. Jag anser att de är de viktigaste delarna, som visar deras äkta förhållande och närhet och genom borttagandet försvinner den bilden.

- 4) I filmen saknas också scenen om valkampanjen, där prefekten och viceprefekten avsätts och Otto Silverhielm och hans kompis Gustaf Dahlén övertar deras uppgifter. I boken är det ganska noggrant beskrivet, men det saknas i filmen. (Guillou 2015: 155-159)

Det här borttagandet är egentligen inte så viktigt, för att det förändrar inte vår uppfattning så mycket. I hela filmen finns det bara en prefekt, Otto Silverhielm. Den här delen bekräftar Eriks och Pierres motstånd mot Otto och hans kompis och att förhållandet till dem inte var bra. I boken sägs det att de var totalt emot att Otto och Gustaf skulle ta över makten för att de är mest elakaste eleverna i hela skolan.

- 5) En person som har helt skurits bort och inte finns i filmen är skolläkaren. Efter slagsmålet i rutan gick Erik till skolläkaren, för att han behövde att sys, Eriks armbåge var skadad. I läkarrummet möter han också andra pojkar som var med i slagsmålet och var allvarligt skadade. I filmen saknas det helt, efter slagsmålet i rutan gick Erik iväg till sitt rum. Andra delen i boken som handlar om skolläkaren är då när Erik gick till läkaren efter slagsmålet i matsalen, där Otto Silverhielm klädde honom upp. Erik var så skadad att skolläkaren skickade honom till sjukhuset. I filmen saknas skolläkaren helt och Erik går alltid till sitt rum efter slagsmålet. (Guillou 2015: 99-101, 186)

De är viktiga delar som har skurits bort, för att det saknas en person i filmen, och i boken spelar läkaren en viktig roll. Hon är den som hjälper eleverna som är skadade. När man tittar på filmen då verkar det att eleverna måste ta hand om sig själva. De här borttagandena förändrar bilden av Erik mycket i filmen, för att det verkar att ingenting kan skada Erik, man kan slå honom så mycket som man vill, han klarar allt själv och behöver ingen hjälp, men i boken går Erik till läkaren och söker hjälp frivilligt.

- 6) Man har tagit också bort loven i skolan. I boken arbetade då Erik två första månaderna under sommarlovet och i augusti åkte han med Pierre till England på en språkkurs. Och under jullovet åkte de tillsammans till Zermatt i Schweiz, där Pierres far jobbade. (Guillou 2015: 201, 230, 243)

De är ganska viktiga delar, för att de visar hur nära och bra vänner Pierre och Erik hade blivit. De ville tillbringa tiden tillsammans även när de inte var i skolan. Pierre tvekade inte när Erik frågade om han kunde följa med och man tar inte vem som helst med sig till sin familj till Schweiz. I filmen får man bara se vad de gör mellan skolväggarna och de scenen förmedlar inte lika bra deras riktiga vänskap.

- 7) En stor och viktig del, som har skurits bort, är vad som hände när Pierre hade lämnat skolan. I boken ges en bild av hur arg och ledsen Erik var och att han ville hämnas. Därför skaffade han en mössa, skar tre hål i den och använde den för att dölja sitt ansikte. På kvällarna sprang han runt med den och slog pojkar som hade trakasserat Pierre. På sista dagen under ceremonin tog Erik mössan med sig och visade den till alla, som var med i ceremonin, så att de skulle veta att det var han som hämnades för att Pierre var tvungen att byta skola. (Guillou 2015: 246-257, 276-277)

Här har man skurit bort en stor och viktig del. I boken tar det många sidor att beskriva allt detta, men i filmen förekommer ingenting av den så kallade "mössdelen". Det kan tyckas att den delen inte är så viktig, men den inskärper ändå hur arg och sorgsen Erik egentligen var över att Pierre lämnade skolan. Han visste att Pierre gjort det på grund av de äldre eleverna och han lät det inte vara utan hämnades. Det visar att Erik var modig - man blev direkt relegerad om man slogs utanför rutan, men Erik brydde sig inte om det, han ville bara hämnas. Alla visste att det var Erik som sprang runt med mössan och klädde upp pojkarna, men de kunde inte bevisa det. Denna del i boken visar igen hur nära vänner Pierre och

Erik egentligen var och den lägger till också mer spänning. I filmen hämnades Erik på annorlunda sett, man har placerat en annan episod istället för "mössdelen", detta kommer att behandlas i ett kommande kapitel. Man kan förvisso säga att motivet med Eriks hämnd finns kvar också i filmen, men genom "mössdelen" framhävs detta motiv tydligare och visar Eriks riktiga känslor.

- 8) Den sista delen som jag skulle placera under *excision* är episoden i slutet av boken där Erik provas sina gamla kläder som han hade använt i Läroverket och hans tankar och känslor i den stunden beskrivs. Han har vuxit och förändrats sedan han relegerades från Läroverket. (Guillou 2015: 279)

Den här episoden är inte så viktig, eftersom det inte förändrar vår uppfattning av Erik. Episoden symboliserar Eriks förändring genom de åren han tillbringade på Stjärnsberg. Han har förändrats och blivit en ny människa. Han nådde till sitt mål - att bli klar med skolan och inte relegeras. Den delen påminner oss om vad han har gått igenom från början av boken till slutet.

3.2.2 Concision

Concision betyder att man gör en text kortare samtidigt de viktigaste delarna och textens idé blir kvar. Här tar jag fram delar som finns i både boken och filmen, men i filmen har man gjort delarna lite kortare, så att det saknas något men något finns ändå kvar.

1. Jag skulle börja med relationen mellan Pierre och Erik. I boken finns det mer text om deras förhållande. De har blivit bästa vänner och gör allt tillsammans. Man kan läsa hur de gör hemläxor tillsammans; de undersöker skollagarna och försöker att få skolsystemet att fungera; de har ett gemensamt intresse, böcker, och de resonerar mycket om vad de har läst; de hjälper alltid och ger råd till varandra. I filmen kommer det inte så tydligt fram, det visas några enstaka och korta scener där Erik och Pierre läser tillsammans och spelar kort på sitt rum. I filmen finns det bara ett ställe där det kommer ut att de har blivit nära vänner. De finns ganska tidigt när de går och lägger sig och Pierre frågar: "Erik, jag vill bara säga att du är min vän" och Erik svarar "Du är min vän också". (27:46) Och den här texten har man egentligen förändrat i filmen, eftersom i boken börjar

Erik konversationen som säger till Pierre "Jag ville bara säga att du är min kompis". Och Pierre svarar "Du är min kompis också, Erik. Du är den enda kompis jag haft på det här plugget." (Guillou 2015: 81)

Genom dessa skillnader får man olika bild av relationen mellan Erik och Pierre. Deras närhet och bra vänskap framgår markant tydligare i boken.

2. Ytterligare en del som inte framgår lika tydligt i filmen, är hur Otto och Dahlén trakasserar Pierre. Efter att de har förstått att det inte går med Erik, byter de taktik och försöker samma sak med Pierre. De viktigaste delarna av det finns kvar i filmen - hur de under en razzia bara rör Pierres saker och kissar i hans säng, men gör inget med Erik och under visitationen vill Dahlén fimpas cigaretten mot Pierres bröst. Men det saknas andra mindre detaljer i filmen, hur de både fysisk och mentalt gör Pierre illa. (Guillou 2015: 222-225, 240-244)

Detta kanske inte kan synas så viktigt att ta upp, eftersom de viktigaste delarna av mobbningen av Pierre finns kvar i filmen och bara mindre detaljer saknas som inte förändrar vår grundläggande uppfattning. Men det är ett bra exempel på *concision*. I och med att man har mer information av trakasserierna av Pierre, framgår det tydligare i boken. Mobbningen blir värre och värre tills Pierre lämnar skolan. I filmen får man inte möta så mycket av det, men man får ändå veta att Otto och Dahlén har bytt taktik och försöker komma åt Erik genom Pierre.

3. Den sista delen som jag tar upp här har med Pierres brev till Erik att göra. Det är ett tydligt exempel på *concision*. Innan Pierre lämnade Stjärnsberg hade han skrivit ett brev till Erik. I filmen har man gjort brevet kortare, men brevets budskap finns kvar.

I boken står i brevet följande text:

Käre Erik,

När du läser det här befinner jag mej antagligen någonstans över Tyskland. Jag stod inte ut längre. Jag kommer att börja på någonstans som heter College Commercial i Geneve, så det blir väl siffror och affärer i alla fall för min del.

Du får inte tycka att jag är feg. Jag försökte så länge jag kunde.

Det är så mycket mer jag skulle vilja säga, men jag hinner inte just nu för taxin kommer snart. En sak vill jag i alla fall att du ska veta och det är att du är den bästa vän jag någonsin haft. Du kan skriva till mej på fars adress i Geneve. Tänk

om Algeriet blir fritt i alla fall?

Din tillgivne vän Pierre

PS Jag får inte plats med mina samlade Strindberg, slit dom med hälsan! (Guillou 2015: 246)

Och i filmen kan man läsa texten som ser ut så här:

Käre Erik,

När du läser det här har jag lämnat Stjärnsberg för alltid. Du får inte tycka att jag är feg. Jag försökte så länge jag kunde.

Det är så mycket mer jag skulle vilja säga, men jag hinner inte just nu för taxin kommer snart. En sak vill jag i alla fall att du ska veta och det är att du är den bästa vän jag någonsin haft. Om du vill kan du skriva till mej på min mors adress i Stockholm.

Din tillgivne vän Pierre

PS Jag fick inte plats med mina samlade Strindberg grammfonen, så slit dom med hälsan! (1:24:59)

Här kan man se att man har gjort brevet kortare i filmen. Man har skurit bort delar som Pierre och Erik hade diskuterat tidigare, till exempel vad de vill bli när de är vuxna. Man har också förändrat texten något, till exempel adressen dit Erik kan skriva.

Oavsett förändringar och bortskärningar finns budskapet kvar - Pierre lämnade skolan för att han inte stod ut längre.

3.2.3 Expurgation

Expurgation som sagt betyder att man tar bort sådana delar som kan vara opassande för ungdomarna. Där ingår sexuellt material, chockerande och upprörande delar.

Jag hittade inga delar som jag skulle placera under *expurgation*. I min mening är hela filmen chockerande och upprörande så det finns inget mer vad som man kan ta bort på grund av att ungdomarna inte skulle få se det.

3.3 Tilläggning

Kapitlet handlar om *augmentation*. I teoridelen handlade jag två typer av *augmentation* - *extension* och *expansion* och jag ska behandla båda här.

3.3.1 Extension

Extension som sagt är motsats till *excision* och det innebär att man lägger till något nytt. Den första *augmentationen* som jag hittade i filmen och som jag skulle placera under *extension* handlar om Eriks familjs advokat.

1. I början av filmen efter Eriks relegering från Läroverket gick han hem och träffade sin mor och advokaten Ekengren där. Mor presenterade dem för varandra och de bytte några ord. Till sist gav advokaten sitt visitkort till Erik och lämnade huset. Men i boken finns det absolut inget ord om advokaten Ekengren. Han kommer in i slutet av romanen. (04:50)

Advokaten Ekengren har fått lite större roll i filmen än i boken. Han är ganska viktig figur i filmen, däremot inte i boken. Och som sagt i boken kommer han in på slutet och där har han bara en liten roll. I nästa kapitlet, som handlar om förändringar, tar jag en gång upp advokaten, där man också kan se att Ekengren kommer mer fram i filmen än i boken.

2. En sak som man har lagt till i filmen handlar om Erik och servitrisen Marja. I boken får man inte veta förrän Erik får brev från Marja, att de har haft samlag. Det framgår i slutet av boken. Men i filmen får man veta om det tidigare. (1:22:55)

Jag tycker att man har lagt till den delen för att visa hur stark deras relation var och för att ge Marja en större roll än hon har i boken, liksom med advokaten. Jag tycker att man har lyftat fram Marja för att hon lägger till mer spänning och gör miljön i filmen mer kvinnlig än i boken, annars finns det bara pojkar i skolan.

3. Och den sista *extension* som jag hittade finns i slutet av filmen. Filmen slutar på så sätt att Erik sökte upp Pierre. De bytte några ord om vad de sysslar med och sedan skildes de för att Pierre var tvungen att åka iväg. (1:47:47)

Här gäller samma sak som med Marja. Man vill framhäva hur goda vänner de var. Man söker ju bara upp den människa som man verkligen vill träffa eller prata med och det tillägget visar tydligt deras starka vänskap. Också är den delen en bra ersättning för de delar som finns i boken och förklarar deras vänskap men som har skurits bort i filmen.

3.3.2 Expansion

Expansion innebär att man gör de ursprungliga meningarna större. Från *Ondskan* hittade jag inga sådana delar.

3.4 Förändringar

Kapitlet handlar om förändringar, jag valde att använda här *intermodal* förändring, förändringar vad gäller händelser och handling och *transmotivation*, så blir det en typ av formella förändringar, innehållsliga förändringar och förändringar av motiveringar.

3.4.1 Intermodal förändring

Intermodal förändring är en typ av modala transformationen och det innebär att man byter formen från en form till en annan. Min uppsats handlar om dramatisering, det vill säga att narrativ blir dramatik - bok blir film.

3.4.2 Förändringar vad gäller händelser och handling

Dessa förändringar handlar som titeln säger om förändringar som har koppling till händelser och handling. Jag tar fram två större delar i boken som man har tagit bort och har satt något annat istället av det så att det blir olika förändringar i filmen.

1. Den första delen som har tagits bort från boken och ersatts med en annan i filmen handlar om hur skolläkaren räddade Erik. I boken får man veta att när Erik var fastbunden ute, av Otto och hans vänner, och var i livsfarlig situation, då var det skolläkaren som kom och lossade honom och därefter tog hand om honom. Men i filmen finns det ingen skolläkare, utan servitrisen Marja har tagit över hennes roll. Det är Marja som räddar Erik och sedan tar hand om honom. (Guillou 2015: 215 / 1:22:39)

Den förändringen visar att Marja kommer in i bilden mycket tidigare i filmen än i boken. I boken möter man henne efter att Pierre har lämnat skolan. En rimlig tolkning är att man har bytt ut läkaren mot Marja för att ge till Marja en större roll. Kanske menade regissören att läkaren inte är en så viktig figur här och att det går att byta ut henne mot Marja. På så sätt framgår också förhållandet mellan Marja och Erik tydligare i filmen än i boken.

2. I boken tillbringade Erik alla sina lov med Pierre, han åkte aldrig hem. Men i filmen finns det inte ett ord om loven som Erik hade. Utom ett lov som man har bytt ut och det gäller det andra jullovet där Erik åkte hem. Hemma åt han middag tillsammans med mor och styvfar och allt var bra tills styvfar fick veta att han har C för ordning och uppförande. Han lät Erik att förklara varför fick han C, men han tyckte inte om Eriks förklaring och efter middagen fick Erik stryk på grund av det. I boken tillbringade Erik julen med Pierre i Zermatt. (Guillou 2015: 243 / 1:00:17)

Jag anser att man har bytt ut den delen eftersom man vill visa tittaren tydlig vilken situation Erik hade där hemma. I boken behövs inte det eftersom man redan i början får en bra bild vad som händer hemma. Man får en ganska grundlig beskrivning av livet som Erik hade hemma med sin styvfar, men genom *excision* tog man bort dessa delar i filmen. Min tolkning är att regissören tyckte detta var ett bra ställe att lägga till en scen som tydligare visar relationen mellan Erik och hans styvfar.

3.4.3 Transmotivation

Den sista förändringen som ska behandlas här är transmotivation. Kort sagt betyder det att motiven varför man gör något ändras i filmen.

1. Den första transmotivationen är grunden till varför Erik relegerades från Läroverket. Tidigt i filmen, strax före scenen där Erik relegerades, visas slagsmålet där Erik klädde upp en av skoleleverna. Därefter följer scenen där Erik kallades till rektorn och relegerades. Det sägs inget om varför han relegerades, men allt vad rektorn säger påpekar att Erik relegerades på grund av slagsmålet och hans våldsamhet. Rektorn berättar följande: *“Trakasserier ... misshandel. Förstår du vad jag säger? Vad det här kommer att få konsekvenser? Jag har aldrig, säger aldrig, under mina år som rektor på den här skolan mött en så vanartig elev som du, ett så hänsynslöst beteende. [...] Det finns bara ett ord för sådana som du och det är “ondskan”.*” (02:08) Ord som “trakasserier”, “misshandel”, “vanartig elev” och “ett hänsynslöst beteende” ger en bild av att Erik trakasserade och misshandlade andra elever och att det inte kunde fortsätta på detta sätt. Men i boken relegerades Erik på grund av stölder av

grammofonskivor. Det har också grundligt beskrivits hur han gjorde det med sitt gäng från affären och hur polisen upptäckte dem. Bara en sak i filmen som antyder att Eriks relegering har något att göra med stöld, är något advokaten Ekengren säger. Han säger nämligen: *“Erik, en sak, jag undrade om dessa stölder...”*. Och Erik svarar: *“De kunde inte bevisa någonting.”* - *“Nej, och då är du inte skyldig”*, svarar Ekengren. (05:20) Bara i dessa enstaka ord säger advokaten något om stöld, men utan att man har läst boken kan man inte förstå vad det handlar om. (Guillou 2015: 49)

Från den transmotivationen kan man se att man i filmen får en bild av att Erik relegerades på grund av slagsmålet och för att han var för våldsam, men i boken är motivet till varför Erik relegerades annorlunda. I boken relegerades han på grund av stöld av grammofonskivor och när man läser boken får man en klar och grundlig bild varför han stal skivor med sitt gäng och hur allt går vidare. Och utan tidigare kunskap om stölder, förstår man inte vad advokatens ord betyder. Även denna transmotivation förändrar bilden av Erik. I boken är bilden av Erik värre. Där slår han och till och med stjälar, men i filmen kommer det inte direkt ut att han har koppling till stölder.

2. Den andra transmotivationen handlar om grunden till varför Erik första gången inte gick till rutan för att slåss med de äldre eleverna. När Erik kallades första gången till rutan i filmen, vägrade han för att Pierre övertygade honom att inte gå, så Erik lät det vara. Han gick till rutan efter att Pierre lämnat skolan för att hämnas på dem som trakasserat Pierre. I boken gick Erik till rutan redan första gången han kallades dit. Han ville att något ska förändras i skolan att han skulle lämnas ifred och att de andra inte skulle tänka att han var feg. (Guillou 2015: 90-98 / 1:28:50)

Det visar att Erik i filmen bara slåss för att hämnas för att Pierre lämnat skolan, han gjorde det inte innan och han sa nej till dem som kallade honom till rutan. Men i boken tvekar han inte första gången utan går till rutan; han vill inte att andra ska tycka att han är feg. Det förändrar bilden av Erik något, i boken framstår han som modigare och tvekar inte jämfört med filmen. Han vet att han kan slåss bra och vet att han går till rutan för att besegra sina fiender, Erik var nämligen mycket bra på slagsmål, han slogs ju ständigt i Läroverket. Med en seger i rutan kommer att han få mycket uppmärksamhet och alla i skolan vet att det bästa är att

inte sticka ut. Så när Erik gick första gången till rutan, visste han att det är en stor risk. Men i filmen lyssnar han till Pierre och bestämmer sig för att inte ta sig in i ett bråk.

3. Vem och varför slutade slagsmålet i matsalen mellan Erik och Otto? I filmen gjorde servitrisen Marja detta, hon kunde inte se mer på hur Otto misshandlar Erik. I filmen hade de pratat innan och inlett ett förhållande och man kan tänka att hon slutade slagsmålet för att han tyckte synd om Erik och inte kunde se på det mer. Och efter Marja kom rektorn och sa att nu räcker det. Men i boken var det inte Marja som slutade slagsmålet i kantinen, utan det var rektorn. Han kunde inte längre bara sitta där och titta hur blodet stänkte i hans mat. Så han gick till pojkarna och gav de en order att följa med honom ut. (Guillou 2015: 185 / 53:50)

Man kan se här att slagsmålet mellan Erik och Otto avbröts av olika skäl. I filmen var det Marja som gjorde det på grund av förälskelsen till Erik. Men i boken var det rektorn som inte kunde stå ut med det mer.

4. Varför hjälpte inte Pierre att bidra Erik när han var fastbunden ute och var i en livsfarlig situation? I filmen gjorde Marja detta eftersom Pierre redan hade lämnat skolan, han visste inte i vilken situation Erik var och kunde därför inte hjälpa honom. Istället för Pierre var det Marja som räddade Erik. Men i boken var det skolläkaren som gjorde det, för att Pierre också var fastbunden i sitt rum, surrad som en kåldolm. (Guillou 2015: 216 / 1:22:23)

När man läser boken får man snart veta efter att Erik lossats varför Pierre kunde inte hjälpa sin vän. Men i filmen börjar man undra var är Pierre är och varför han inte hjälper Erik och lite senare när Erik slutligen är på sitt rum och läser Pierres brev, får han veta att Pierre har lämnat skolan. Den och den tredje transmotivationen visar igen att Marja har lyfts fram.

5. Varför lämnade Pierre skolan? Det är en annan fråga apropå Pierre. I filmen verkar det som om Pierre lämnade skolan på grund av det att han var tvungen att gå i rutan och slåss där. Det slutade dåligt för honom, han fick mycket stryk och var skadad. Efter det lämnade han skolan. I boken får man en lite annorlunda bild. Pierre fortsatte på Stjärnsberg efter slagsmålet i rutan, men när han förstod att Otto och Dahlén skulle fortsätta

att trakassera honom lämnade han skolan två veckor efter andra jullovet.
(Guillou 2015: 244-246 / 1:24:59)

Denna *transmotivation* skapar en lite annorlunda bild av Pierre. I boken verkar han vara modigare och försöker så länge han kan, men i filmen lämnar han skolan strax efter slagsmålet utan att se om situationen skulle bli bättre efter slagsmålet i rutan.

6. Den sista transmotivationen som ska behandlas gäller frågan: Varför relegerades inte Erik? Allt började med Marjas brev till Erik, efter att hon avskedats, där hon bekänner sina känslor för honom och också nämner att hon är gravid. Brevet når rektorn och i filmen sa rektorn direkt till Erik att det var förbjudet att umgås med kökspersonalen och att han måste relegeras. Efter det började Erik redan att packa sina saker och var färdig att lämna skolan, men då kom han ihåg att advokaten gett honom sitt visitkort och Erik ringde till honom. Advokaten Ekengren kom till skolan och säger att Erik behandlades dåligt i skolan och att det allt skulle skrivas i tidningen. Resultatet var att Erik fick stanna kvar i skolan. Men i boken ser det helt annorlunda ut. Erik gick till rektorns kontor och de pratade om vad som hade hänt. Rektorn sa att han pratade med advokaten Ekengren och de kom tillsammans fram till ett beslut. Nämligen att han inte relegerades utan att han fick D i uppförande. (Guillou 2015: 259-271 / 1:42:10)

Här ser man olika skäl till varför Erik inte relegerades. I filmen var det på grund av det att Erik kallade sin advokat till skolan och, i och med att advokaten hotade rektorn relegerades inte Erik. Men i boken löste saken lite mildare. Rektorn och advokaten fattade själv tillsammans beslutet. Det är den andra delen där advokaten lyfts fram i filmen. Jag anser att delarna med advokaten ger mer spänning till filmen och det var ganska ett överraskande slut jämfört med boken.

4. RESULTAT OCH SLUTSATS

I detta avsnitt sammanfattar jag analysdelen. Jag tar upp förändringar som har gjorts i filmen och diskuterar hur vår uppfattning av personer och händelser i filmen skiljer sig jämfört med boken. Jag börjar med omslagen och sammanfattar olikheterna mellan bok- och filmomslagen och diskuterar hur dessa skillnader passar ihop antingen med boken eller med filmen. Sedan tar jag genom alla avsnitt som var med i analysdelen och försöker att hitta något mönster som styrs till exempel i *excision*. Till sist diskuterar jag om hur alla dessa skillnader påverkar läsarens och åskådarens uppfattning av helheten av respektive verk.

Bokomslaget som jag använde för min uppsats är från 1989 och filmomslaget från 2003. Vad gäller den övergripande informationen är den samma på båda omslagen. De viktigaste elementen finns i texten på båda filmomslaget och bokomslaget: relegering från Läroverket; att det finns ondskan både hemma hos Erik och i den nya internatskolan i Stjärnsberg. Men man såg också att det finns några olikheter och att de skapar delvis olika bilder av huvudpersonen Erik. Genom orden *gäng* och *hämnd*, som saknas på filmomslaget, fick man en något tuffare bild av Erik och här till saknas figuren Pierre i texten på bokomslaget, vilket ger en bild av att Erik måste klara sig ensam i Stjärnsberg i boken.

Jag tog fram åtta olika delar i romanen som man har tagit bort helt i filmen och placerade dem under *excision*. I filmen saknas bilden av Eriks tidigare liv både hemma och i skolan. Man har ingen information om hans gängliv i skolan och om problemen med läraren. Också fick man veta att vid sidan av allt detta negativa finns det också en bra och mänsklig Erik som hjälper hjälper sin gängkamrat genom att låta sig själv få stryk. Eftersom det saknas en bild av Eriks förflutna i filmen, förändras också bilden av honom och gör honom till en värre person än i boken, man vet inte varför han beter sig på detta sätt. Eftersom skolläkaren har skurits bort från filmen, verkar det som om Erik aldrig behöver hjälp, utan klarar sig alltid själv, men i boken är han inte så tuff och behöver också hjälp liksom de andra eleverna.

En del som handlar om Eriks liv hemma som har skurits bort helt handlar om lillebror. Man fick veta i romanen att det alltid är Erik som måste ta emot straff, men aldrig lillebror, och det visar att styvfar föredrar lillebror framför Erik. Det

speglar kanske också hans beteende, Erik märker att han får inte likadan kärlek som sin bror och använder sina negativa känslor på skolkamrater.

Eriks relationer till Pierre och Tosse Berg blir också fylligare och tydligare i romanen. I filmen får man bara veta vad de gör mellan skolväggarna men i boken får man veta att Erik träffar både Tosse och Pierre även utanför skolan och det visar deras nära relationer. I boken får man en klar bild av att Erik och Tosse snarare var vänner än elev och lärare, men eftersom det saknas i filmen hur Erik besökte Tosse och hur Tosse hjälpte Erik i klosternatten, så framgår deras relation inte så tydligt i filmen. En viktig del som saknas i filmen handlade om Eriks hämnd och som visar hur ont det gjorde att Pierre lämnade skolan. Han tog risker och lät inte de äldre eleverna att komma undan allt. Man ser att vad som har mest förändrats genom *excision* i filmen och i boken är bilden av Erik och relationen mellan Erik och Pierre.

Liksom med *excision* så är det samma sak med *concision*: relationen mellan Erik och Pierre framgår inte lika tydligt i filmen som i boken. Den grundliga informationen om deras vänskap som man får läsa om i boken, saknas i filmen. Även mobbningen av Pierre framgår tydligare i boken än i filmen och det ger oss en klarare uppfattning vad Pierre måste stå ut i Stjärnsberg.

Det finns inte så många delar som man har lagt till, men man kan se ett mönster. Genom *extension* har man lyft fram två personer - advokaten Ekengren och servitrisen Marja. De båda har fått större roll i filmen än i boken och detta tillför också ytterligare spänning. Därtill innebär Marjas utökade roll att handlingen får ett mer kvinnlig inriktning i filmen, annars finns det bara pojkar där. Med det sista tillägget, där Erik i slutet av filmen söker upp Pierre, framhävs deras starka vänskap. Eftersom man i filmen har tagit bort många delar som visar deras äkta vänskap, fungerar detta tillägg som en ersättning för dem.

I förändringsavsnittet visade det sig återigen att Marja har fått större roll i filmen, där hon har övertagit skolläkarens roll. Och i stället för att åka tillsammans med Pierre till Zermatt för att tillbringa sitt jullov där, åker Erik hem i filmen. En rimlig tolkning är att man har lagt till den delen för att ge en bättre bild av vad som händer hemma hos Erik. I boken fick man som nämnts veta tidigt hur situationen är hemma hos Erik, men genom *excision* togs dessa delar bort i filmen, men de är viktiga delar och behöver också vara med i filmen för att veta

varför Erik hade problem med våldsamhet i Läroverket.

Genom *transmotivation* har många motiv till varför någon gjorde något förändrats. Medan de tidigare nämnda förändringarna skapade en värre bild av Erik i filmen, förändras bilden av Erik genom *transmotivation* på motsatt sätt. I filmen syns det som om Erik relegerades på grund av ständiga slagsmål, och rektorns ord bekräftade det. Men i boken är den huvudsakliga anledningen till relegering stölden av grammofonskivor. Det skapar en mycket sämre bild av Erik i boken än i filmen, han till och med stjälar och slår och manipulerar med lärare. Vad som också något förändrar bilden av Erik är skildringen av slagsmålet i rutan. I boken gick han redan första gången till rutan, för att han ville inte visa att han är feg och rädd för de äldre eleverna. Men i filmen syns Erik vara lugnare, han rusar inte första gången till rutan, utan lyssnar på Pierre som sa att det är inte bra att sticka ut och få så mycket uppmärksamhet. Det tycks som att han i filmen överväger saker mer.

Ovan framgick att det finns två personer som har fått större roll i filmen än de har i boken: servitrisen Marja och advokaten Ekengren. Jag anser att de båda tillför mycket spänning i filmen. Det gäller speciellt advokaten i slutet av filmen - han kommer så plötsligt in i handlingen och löser Eriks problem på enkelt sätt. Med den större roll han fått i filmen, har han också fått makt och verkar vara en närmast magisk person; han kommer strax efter Erik har ringt till honom, löser problemet snabbt och försvinner. Också Marja lägger till mer spänningen i filmen och som tidigare sagts gör hon miljön mer kvinnlig och också framför med sig mer stillhet. Hon bringar lugn och ro till den våldsamma och blodiga miljön. Hon har fått större roll i filmen och även ersätter skolläkaren, genom detta framgår kvinnlig miljö och spänning tydligare i filmen.

Genom *transmotivation* såg man också att bilden av Pierre har förändrats. I filmen lämnade han Stjärnsberg tidigare än i boken och han framför på grund av detta som fegare i filmen. I boken försökte han längre och hoppades att situationen i skolan går bättre, men i filmen lämnade han skolan strax efter att han förlorat slagsmålet i rutan. Det framstår som att han blev rädd och visar att han gav upp snabbt. *Transmotivationen* förändrar mest bilden av personer: Erik verkar att vara mer negativ person i boken än i filmen och Pierre syns att vara fegare i filmen. Och man fick en gång se att advokaten och Marja fick mer uppgifter i

filmen än i boken.

I helheten kan man se att på grund av att något har skurits bort eller lagts till, har texten i boken och filmen påverkat mest bilder av personer och relationer mellan dem. Och det är därför att i boken tar det mer tid och många sidor att beskriva relationer och känslor, men filmen har tidsbegränsning, man visar inte vad någon tänker och på så sätt kommer inte relationer mellan dem så tydligt ut och man får annorlunda bilden av karaktärer.

Bilden av Erik skiljer sig åt i filmen i relation till boken. Från bokomslaget syns det att Erik är en tuffare figur än i filmen, men undersökningen visade också att det inte alltid är så, ibland skapar just förändringarna i filmen en tuffare och värre bild av Erik. Men trots att bilden av honom växlar, så framkommer det i både filmen och i boken att han egentligen är en hjärtlig och bra pojke, även om det framkommer tydligare i boken, eftersom man får mer information hur Erik och Pierre tillbringar tid tillsammans och genom att Erik till slut hämnas just på grund av Pierre. Men på grund av att filmen slutade med att Erik sökte upp Pierre, får man även där veta att Erik bryr sig om Pierre. Även relationen mellan Erik och Tosse framgår bättre i boken, för att man i filmen inte får veta vad de gör utanför skolan.

Medan Eriks relationer till Pierre och Tosse framgår tydligare i boken i boken, framgår tvärtom relationen mellan Erik och Marja tydligare i filmen, eftersom Marja har fått mycket större roll än i boken och även ersätter skolläkaren. I filmen får man bilden att de har en starkare relation.

Men allt vad som gäller Eriks förflutna och livet hemma, framgår tydligare i boken. I boken kan man läsa grundliga beskrivningar om vad som händer hemma och genom det kan man förstå varför Erik har problem med sitt beteende. I filmen har man lagt till en scen där Erik åker hem under jullovet och jag anser att man har gjort det därför att ge en bättre bild av situationen hemma, men ändå får inte en så tydlig bild av det.

Men enligt min mening påverkar förändringarna inte budskapet, det är samma i romanen och i filmen - att visa hur ser våldet ut hemma och i skolan (skolmobbning) genom Eriks ögon.

SAMMANFATTNING

Undersökningens mål var att ta reda på vilka skillnader finns det mellan filmen och boken. Uppsatsen undersökte romanen *Ondskan* av Jan Guillou och filmen av Mikael Håfström. Undersökningen tog reda på vad som har skurits bort, lagts till och förändrats i filmen jämfört med boken och analyserade hur dessa förändringar påverkar vår uppfattning av de två verken. I teoridelen byggde uppsatsen på *Palimpsests* av Gérard Genette.

I analysdelen jämfördes bokomslag med filmomslag och boken med filmen generellt. Det framkom att omslagen är olika på många sätt och dessa olikheter påverkar bilden av huvudpersonen, men i allmänhet är innehållet samma. När boken jämfördes med filmen framgick att förändringarna mest handlar om bortskärning, *excision*, och förändring *transmotivation*. Jag trodde inte att jag skulle hitta några tillägg men egentligen fanns det några delar som man hade lagt till i filmen. Alla de förändringar som fördes in i filmen påverkar vår uppfattning av relationerna mellan personerna och bilden av dem i stort. Oavsett växlande bilden av Erik fick man veta att han inte är en så dålig person som det kan synas, men hans mänskliga och goda sida framgår tydligare i boken. Eriks relation till Pierre och Tosse Berg framgick tydligare i romanen medan förhållandet mellan Erik och Marja skildras ut förlikare och tydligare i filmen. Man får också en fylligare och tydligare bild av Eriks tidigare liv och hemska situation hemma i romanen än i filmen. Men oavsett alla olika förändringar som har förts in i filmen är budskapet detsamma i boken och i filmen, och det är att visa hur kan våldet fungera i ett hem och i en internatskola.

RESÜMEE

Tartu Ülikool

Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond

Maailma keelte ja kultuuride kolledž

Skandinavistika osakond

Rootsi keel ja kirjandus

Bakalaureusetöö: *Kurjus*. Kuidas raamatust saab film / *Ondskan*. Hur bok blir film

Autor: Marite Sild

Juhendaja: prof. Daniel Sävborg

Tartu 2018

Nii romaan *Kurjus* kui sa selle põhjal tehtud film on saanud palju tähelepanu ning mõlemat on saatnud suur edu. Romaan tuli välja aastal 1981 ning autoriks on Jan Guillou. Film aga valmis aastal 2003, režissööriks ning ühtlasi ka üks manuskripti kirjutajatest on Mikael Håfström.

Lisaks auhindadele, mida nii romaan kui ka film võitnud on, leidub ka palju negatiivset tagasisidet. Teatud perioodil keeldus isegi kirjastus rohkem teoseid välja andmast. Romaan käsitleb vägivalda ning koolikiusamist ja Jan Guillou väidab, et tegu on biograafilise romaaniga, kus ta kirjeldab oma elu teismelisena kodus ning internatkoolis läbi Erik Ponti silmade.

Minu uurimistöö eesmärgiks oli välja selgitada erinevused raamatu ning filmi *Kurjus* vahel. Täpsemalt soovisin teada saada, mis on filmist välja lõigatud, juurde lisatud või mida raamatuga võrreldes muudetud. Lähtuvalt kõikidest muudatustest, mis filmi sisse viidud, uurisin kuidas need mõjutavad meie arusaamist filmist ning romaanist.

Teooria osas toetusin Gérard Genette'i teosele *Palimpsests*. Tõin välja vajalikud mõisted seoses äralõikamisega, juurde lisamisega ning muudatustega. Kasutasin mõisteid oma analüüsi osas, grupeerides kõik suuremad muudatused, mis filmis sisse viidud, sobivate mõistete alla. Ühtlasi analüüsisin kõik muudatused üksikult läbi.

Lisaks erinevustele romaanis ning filmis, hõlmas ka väikest osa minu analüüsist filmi ning raamatu tagakaante võrdlus - kuidas on tutvustatud romaani ning filmi sisu ning kas erinev tekst tagakaantel annab meile erineva arusaama

filmi ja raamatu sisust.

Analüüsimist alustasin tagakaantest ning selgus, et tekstides leidub päris palju erinevusi. Erinevused olid tingitud romaani ning filmi väljaandmise aegadest. Romaani puhul kasutasin tagakaane teksti, mis antud välja aastal 1989 ning filmi tagakaane tekst on aastast 2003. Kasutasin just vanema väljaande tagakaane teksti, kuna siis on kindel, et romaani tutvustus ei saa olla mõjutatud ei filmist ega varasematest väljaannetest.

Selgus, et filmi tutvustus tagakaanel on põhjalikum nime osas, kuid üldiselt on siiski põhjalikum romaani tutvustus. Lisaks sisaldab see sõnu ja väljendeid, mis äratavad lugejas rohkem huvi. Erinevused tagakaante tekstide vahel loovad ka erineva pildi peategelasest Erikust.

Olles võrrelnud raamatut ning filmi, selgus et kõige enam on filmist osasid ära lõigatud ning samuti muudetud tegelaste motiive. Kõige vähem leidsid osasid, mis filmi juurde lisatud.

Filmi ja romaani sisu analüüsi tulemused näitasid, et muudatused filmis mõjutavad arusaama tegelaste vahelistest suhetest - kui lähedased mingid tegelased omavahel olid, kajastus paremini raamatus. Eriku ja Pierre'i ning Eriku ja Tosse Berg'i lähedus tuli tunduvalt paremini esile romaanis. Samuti muutus pilt tegelastest - filmis kujutati näiteks peategelase Eriku sõpra Pierre'i nõrgema ja allaandlikumana kui raamatus. Filmis said aga kaks tegelast, advokaat Ekengren ning ettekandja Marja, tähtsamad rollid kui neil romaanis olid. Mõlemad tegelased lisasid filmile põnevust juurde. Ekengren lisas müstilisust ning Marja tõi poiste seltskonnale vaheldust ning muutis miljöo naiselikumaks. Film ning romaan erinevad ka jutustaja perspektiivi poolest. Romaanis toimub kõik läbi Eriku silmade ning lugeja saab osa tema tunnetest ja mõtetest. Aga filmis pole jutustajaks mitte peategelane Erik, vaid keegi, kes seisab väljaspool tegevust ning vaatajad ei saa osa Eriku sisemaailmast. Kuid võib öelda, et hoolimata kõikidest muutustest, mis filmi sisse viidud, on sõnum nii romaanis kui ka filmis sama - näidata kuidas vägivald ühes kodus ning internaatkoolis välja võib näha.

Usun, et antud uurimistööst võib kasu olla filmitööstuses. Ehk aitab see tulevikus paremini täheldada erinevusi filmide ning vastavate teoste vahel. Ning ühtlasi panna rohkem tähelepanu tagajärgedele, kuidas suured muudatused filmis, võrreldes teosega, vaatajate arusaamu muudavad.

LITTERATURFÖRTECKNING

1. Frigyes, Paul: *Jan Guillou utifrån*. Lindelöws Bokförlag 2014, s. 25, 119-123.
2. Genette, Gérard: *Palimpsests: literature in the second degree*. The University of Nebraska Press 1997, s. 3, 228-229, 234-235, 254, 260, 262, 277-278, 324-325.
3. Guillou, Jan: *Ondskan*. Piratförlaget 2015, s. 5, 20-25, 49, 51, 81, 90-101, 120-122, 155-159, 164, 185-186, 201, 215-216, 222-225, 230, 240-257, 269-271, 276-277, 279.
4. Guillou, Jan: *Ondskan*. Norstedts Förlag 1981.
5. Guillou, Jan: *På jakt efter historien: Spioner, reportage, riddare och häxor*. Piratförlaget 2003, s. 14-15, 25, 59-60, 62-64.
6. Boktipset 2016. <https://www.boktipset.se/bok/ondskan> [läst 05.12.2017].
7. Imbd 1990. <http://www.imdb.com/title/tt0338309/> [läst 02.02.2018].
8. Piratförlaget. <http://www.piratforlaget.se/jan-guillou/fakta-om-jan-guillou/> [läst 12.12.2017].
9. Svärdkrona, Zendry 2003. *Årets bästa svenska filmer*. Aftonbladet <https://www.aftonbladet.se/nojesbladet/film/article10421602.ab> [läst 01.01.2018]
10. The Free Dictionary 2003. <https://www.thefreedictionary.com/palimpsest> [läst 08.02.2018].
11. Wilhelmson, Markus 2003. *Min son ljuger om onskan*. Expressen <https://www.expressen.se/nyheter/min-son-ljuger-om-ondskan/> [läst 01.01.2018].

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Marite Sild,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
Ondskan. Hur bok blir film / Kurjus. Kuidas raamatust saab film

mille juhendaja on prof. Daniel Sävborg

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 21.05.2018

Marite Sild